

були 37,8 % респондентів, а на 100 % впевненими були 45,83 %, різниця склала 8,03 %.

Аналіз отриманих даних доводить, що рішення про професійне самовизначення змінюється залежно від вікових і гендерних особливостей розвитку особистості, на нього впливають і певні об'єктивні умови (так після року проживання за уставом закритого ВНЗ МВС України, ми спостерігаємо спад впевненості у своєму професійному виборі курсантів ОДУВС). Отже, наше дослідження підтвердило гіпотезу про динамічність професійного самовизначення, яке починається з усвідомлення потреби в професійному виборі, детермінує процеси формування "професійної Я-концепції", демонструючи готовність особистості до професійно-трудової активності.

Література

1. Ігнатюк О.А. Проблема професійного самовизна-

чення особистості: теоретичний аспект / О.А. Ігнатюк // Наук. праці. [Сер.: Педагогіка]: наук.-метод. журн. / Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. Петра Могили комплексу "Києво-Могилян. акад.". - Миколаїв, 2006. -Т. 46, вип. 33. - С. 89-93.

2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. / С.У. Гончаренко // Український педагогічний словник: К.: Либідь, 1997. - С. 275-376.

3. Клімов Є.О Введення у психологію праці. / Є.О. Клімов / Введення у психологію праці. Підручник для ВНЗ - М.: Культура та спорт, ЮНИТИ, 1998. - 350 с.

Асеева Ю.О.

Аспірантка

ОДУВС

Надійшла до редакції: 09.05.2013

УДК 37.01:351.74

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Пасько О.М.

Формування й розвиток висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника визначається наявністю в нього певних складових, які забезпечать належний рівень підготовки. У цих умовах значну роль слід віднести етапу готовності особистості до професійної діяльності. Оскільки особа може бути теоретично й практично готова, а бажання, прагнення, сили волі, саморегуляції та ін. до виконання функціональних обов'язків у неї не буде, відповідно, не буде досягнутий ефективний результат.

Пріоритетне значення в сучасних умовах набуває особливість рівня професійної готовності, що зумовлює актуальність і доцільність цього аспекту. Оскільки від чіткого визначення компонентів професійної готовності залежатимуть вимоги, що висуваються до фахівців.

Питанням компонентів професійної готовності як фундаменту професіоналізму присвячена значна кількість праць провідних науковців (В.А. Алаторцева, О.В. Веденова, М.І. Д'яченка, Л.А. Кандибовича, Г.С. Костюка, В.І. Лебедева, Б.Ф. Ломова, І.О. Машук, В.О. Моляко, В.В. Рибалка, Т.А. Оболдіної та ін.), які були опубліковані в різні часові періоди. Авторі зазначають, що цей феномен складається тільки зі знань, вмінь і навичок, не визначаючи здібності та якості.

Особливостям складових професійної готовності присвячені дослідження Г.О. Балла, С.А. Бондаренко, А.А. Деркача, Т.Г. Жаровцева, Е.Ф. Зеєра, О.М. Лукашевича, А.Ф. Линенко, Р.І. Лучечко, Л.С. Нерсисяна, В.Н. Пушкіна, Ю.Т. Русакова, Л.Г. Семушиної, В.О. Слатьоніна, В.І. Урського, Є.А. Фарапонова, О.М. Цільмак, В.Т. Чичикіна, С.Х. Яворського та ін.

Проаналізувавши літературні джерела у сфері розгляду компонентів професійної готовності, ми визначили, що науковцями не здійснено чіткої систематизації типів, видів, підвидів, компонентів готовності. Вони їх взаємопов'язують, не надаючи чіткої структури. Відповідно, і компоненти готовності також визначають неоднозначно та безсистемно.

Наукова новизна цієї статті полягає в удосконаленні розуміння складових, компонентів, видів і підвидів готовності та пропозиції автора визначити складові готовності крізь провідні знання, вміння, навички, здібності та якості.

У зв'язку з тим, що науковці неоднозначно характе-

ризують види й компоненти готовності, ми чітко розмежовуємо ці категорії та визначаємо, що є помилковим називати види складовими. Загальнонаукове значення статті полягає в тому, що професійна готовність, на нашу думку, детермінується психічними процесами, станами й властивостями. І компоненти готовності характеризуються певними якостями та здібностями.

Нами була розроблена концептуальна структурно-логічна модель професійної готовності й ми пропонуємо визначити компоненти кожного виду та підвиду готовності згідно з нею, відповідно до провідних здібностей і якостей, які її зумовлюють. Знання, вміння й навички також обумовлюють готовність, проте ми їх визначити не будемо, оскільки вони мають певні особливості відповідно до специфіки певної професії соціономічної сфери діяльності.

Розглянемо складові кожного з елементів моделі професійної готовності.

Операціональна готовність розглядалась у наукових працях Г.Л. Драндова, М.І. Д'яченко, О.Ф. Жукова, Л.А. Кандибовича, Л.М. Карамушка, О.М. Кокуна, Л.О. Махотнюка, Л.М. Мерем'яніна, В.А. Пономаренко, О.О. Тополенко В.І. Урського, О.М. Цільмак, С.Х. Яворського та ін.

Науковці компонентами операціональної готовності визначають знання, вміння й навички. Проте не характеризують здібності та якості, які є провідними. Тому ми вважаємо за доцільне визначити їх відповідно до соціономічної сфери діяльності.

Здібності: виконувати професійні завдання відповідно до посадових інструкцій; дотримуватись професійних обов'язків; обирати необхідні й вірні рішення для поставлених завдань.

Якості: сумлінність; цілеспрямованість; працелюбність; надійність; добросовісність; відповідальність.

Отже, операціональна готовність визначається ставленням особистості до професійних обов'язків і має певні провідні якості й здібності, що детермінують особистість до певного виду готовності.

Правова готовність для типу професій "людина - людина" характеризується знанням і дотриманням соціально-правових норм загальнообов'язкових правил поведінки, які встановлюються, забезпечуються та санкціонуються державою. Так, наприклад, як складовій

компетентності В.В. Олійник [1] надає поняття правовій готовності: уміння й навички, що забезпечують вирішення професійних ситуацій на правовій основі.

У науковій літературі майже не приділяється увага правовій готовності. Переважно науковці детально характеризують і визначають правову компетентність. У зв'язку з цим виникає наявність прогалини щодо вимог дотримання нормативного закріплення поведінкових актів, дій та бездіяльності, оскільки побудова демократичної, правової, соціальної держави повинна відбуватись тільки при чіткому виконанні Конституції України.

Саме тому ми вважаємо, що правова готовність як вид професійної має основне значення та має бути визначальною для працівників усіх професій соціономічної сфери діяльності.

Визначимо складові, що детермінують готовність особистості до професійної діяльності, такі як здібності та якості.

Здібності до: дотримання Конституції України та норм чинного законодавства; високого рівня правосвідомості й правової культури; законслухняної та правомірної поведінки; виконання внутрішніх, локальних і спеціальних правових актів, які забезпечують функціональні обов'язки відповідно до типу професії.

Якості: правосвідомість; чесність; добропорядність; гуманність; дисциплінованість; справедливість.

Отже, правова готовність має домінуюче значення в структурно-логічній моделі професійної готовності, оскільки визначає базову поведінку, якій повинні відповідати всі.

Гносеологічна готовність забезпечується постійним пізнанням і самопізнанням працівників у процесі виконання функціональних обов'язків і зумовлює безперервність розумових процесів. Цей різновид готовності розглядався в наукових публікаціях вчених: І.Ф. Головіна, О.М. Кокуна, Л.О. Махотнюк, О.В. Полозненко, Г.Ф. Сударева, Т.Б. Тищенко, О.С. Толков, В.І. Уруський, О.В.Хуртенко та ін.

У свою чергу, ця готовність складається з підвидів - творча, конструктивна та реконструктивна. Ці підвиди характеризується наступними провідними здібностями та якостями.

Творча готовність пов'язана з використанням власного творчого потенціалу та різними інноваційними технологіями при виконанні професійних обов'язків. Характеризується особливостями індивідуального підходу при розв'язанні кожного конкретного професійного завдання та можливістю креативного й інноваційного підходу до професії.

Здібності: абстрактно й глобально мислити, виходячи за межі встановлених стереотипів; використовувати новітні технології; застосовувати різні прийоми поведінки в різних типових ситуаціях; приймати й створювати принципово нові ідеї, які відрізняються від традиційних або прийнятих схем мислення; приймати нетривіальне й доцільне рішення при вирішенні проблеми та ін.

Якості: креативність; гнучкість; ініціативність; кмітливість; оригінальність (нестандартність); самостійність.

Отже, творча готовність забезпечує спроможність працівника мислити за межами встановлених стереотипів і визначати новітні шляхи, прийоми та способи вирішення професійних завдань.

Конструктивна готовність як підвид гносеологічної реалізується у вигляді поступового осмислення, здійснюючи до певних етапів, процесів, будуючи при цьому

певну лінію поведінку. Слід зазначити, що в науковій літературі конструктивна готовність не висвітлюється. Частково вона характеризується як конструктивне мислення. У зв'язку з цим, ми вважаємо таке положення недопустимим і пропонуємо розглядати конструктивну готовність як підвид гносеологічної.

Конструктивна готовність передбачає наявність поступового, поетапного обмірковування, що забезпечить якісний кінцевий результат.

Здібності до: короткого, але чіткого висловлення думки; ефективних і логічних дій; розумового сприйняття й переробки зовнішньої інформації; широкого кругозору та осмислення ситуації й прийняття вірного рішення; високого рівня операцій мислення (аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизації, класифікації, систематизації); послідовного рішення мисленнєвих завдань; визначення методів вирішення проблеми.

Якості: прогностичність; проникливість; кмітливість; дедуктивне мислення; послідовність; логічність.

Реконструктивна готовність визначається як можливість варіювати працівникові в певних методах вирішення проблеми, від загального до єдиного та навпаки, використовуючи логічні умовиводи.

Реконструктивна готовність також не висвітлена на науковому рівні, що, на нашу думку, не є доцільним. Оскільки цей підвид гносеологічної готовності передбачає можливість особистості варіювати в мисленні від множинного до єдиного, що забезпечує можливість бачити те основне, що потрібно для вирішення професійних обов'язків.

Зазначена готовність має у своєму складі провідні компоненти - здібності та якості.

Здібності: діяти всупереч шаблонам; визначати із загального єдине; із великої кількості способів знаходити один вірний.

Якості: схильність до обмірковування; розсудливість; допитливість; варіативність; уважність; спостережливість.

Отже, реконструктивна готовність забезпечує здатність особистості виконувати професійні обов'язки в різних послідовностях.

Психологічна готовність обумовлюється специфікою професійної діяльності щодо постійного спілкування з людьми. Досліджувалась такими науковцями, як Л.А. Гончаренко, О.В. Кокуна, Л.О. Матохнюк, І.В. Платонов, В.І. Свистун, О.В. Хаустова, О.М. Цільмак, С.Х. Яворський, А.Я. Чебикіна.

Вона складається з наступних підвидів: комунікативна, рефлексивна, оцінююча, мотиваційна, емоційно-вольова.

Комунікативна готовність. Тип професій "людина - людина" має визначальне значення та особливість виконання професійних обов'язків саме завдяки спілкуванню (як вербальному, так і невербальному).

При дослідженні цього підвиду готовності в науковій літературі ми визначили, що вона розглядається як складова в різних галузях наук, тобто в педагогіці - готовність педагога до спілкування, в юриспруденції - готовність правознавця виступати на публіці, у філософії - готовність до вірного розуміння сутності й можливості його відтворення. Крім того, більше досліджується комунікативна компетентність, ніж готовність.

Тому ми пропонуємо розглянути комунікативну готовність крізь призму провідних здібностей і якостей

особистості. Оскільки працівник протягом робочого часу знаходиться серед соціуму, то він повинен мати наступні здібності: налагоджувати міжособистісний контакт; слухати й чути людину; до постійного спілкування; уникати обговорення суперечливих питань; обирати й здійснювати адекватні способи спілкування; контролювати процес бесіди; шанобливо ставитись до співрозмовника; управляти людьми та організовувати інших; до легкості в знайомствах і спілкуванні з новими людьми; зрозуміло виражати свою думку, швидко розуміти інших; використовувати психологічні аспекти вербального й невербального спілкування; долати психологічні бар'єри в спілкуванні; визначати відношення співрозмовника до себе на основі жестів, міміки, пози та ін.; засвоювати особливості психічних пізнавальних процесів (про психологічні особливості пам'яті, мислення, уваги, уяви, сприйняття, відчуття тощо); використовувати знання про типи темпераменту, види акцентуацій; визначати тип темпераменту співрозмовника й відповідно до цього установлювати психологічний контакт; визначати стан і настрої людини й відповідно до цього будувати власну лінію поведінки; зрозуміло та чітко говорити й виступати на публіці.

Якості: товариськість; контактність; доступність; дипломатичність; тактовність; доброзичливість.

Комунікативна готовність працівника соціономічної сфери діяльності є найважливішою, оскільки особа знаходиться в постійному комунікативному потоці й повинна бути оснащена всіма прийомами й методами спілкування.

Емоційно-вольова готовність працівників соціономічної сфери діяльності характеризується особливостями біологічного значення позитивних і негативних емоцій, які спонукають організм до подолання перешкод, які заважають задоволенню потреб і здатності переборювати їх на шляху до мети, керувати своєю поведінкою, підпорядковувати свою діяльність певним задачам.

Оскільки науковці не визначають компоненти емоційно-вольової готовності, то ми вважаємо необхідним їх зазначити та охарактеризувати.

Здібності до: утримання позитивних або негативних емоцій; швидкого гальмування вольовими зусиллями (послаблення, уповільнювання) дій, почуттів і думок, які заважають здійсненню прийнятого рішення); активного домагання виконати свідомо поставлену мету, переборюючи зовнішні й внутрішні перешкоди; вольових зусиль швидко піднімати активність до необхідного рівня; підтримування шляхом допоміжного вольового зусилля інтенсивності роботи на заданому рівні за умов виникнення внутрішніх перешкод (наприклад, при втомі); своєчасного прийняття обґрунтованих, стійких рішень і переходу без вагань до їх впровадження; доведення до кінця прийнятого рішення, досягнення поставленої мети, переборювання перешкоди на шляху до неї; підпорядкування поведінки стійкій життєвій меті, готовності та рішучості віддати всі сили й вміння для планомірного, неухильного її досягнення; збереження ясності думки, володіння емоціями в складній ситуації, здатності керувати своїми діями в стані стресу; застосування характерологічних особливостей емоцій і почуттів: їх класифікації, розлади; навмисної концентрації уваги на процесі діяльності, що забезпечує ефективність сприймання, запам'ятовування, мислення, швидкість реагування на сигнали, якісний контроль за діями тощо.

Якості: витримка; рішучість; наполегливість; са-

мовладання; сміливість.

Отже, емоційно-вольова готовність особистості забезпечує впевненість у своїх діях, самоконтроль, що є важливим для працівника при виконанні професійних обов'язків і забезпечує не тільки дію, а й бездіяльність (можливість тримати емоції, почуття, агресію та ін.).

Мотиваційна готовність є основою спрямованості на діяльність. Ми підтримуємо точку зору І.Н. Шкадова [2], який зазначає, що виконання будь-якої професійної діяльності передбачає наявність у людини сталого рівня розвитку мотивації до неї.

Встановлюємо та характеризуємо такі її складові, як здібності та якості.

Здібності: прагнення на високому професійному рівні виконувати функціональні обов'язки; бажання постійного спілкування; бути соціально корисним; відчуття задоволення від роботи; прагнення працівника до самопізнання, самовдосконалення; бажання досягти успіху й показати себе в професії з кращого боку.

Якості: бажання боротися зі злом; прагнення до: до верховенства права, захисту прав і свобод громадян, соціальної справедливості, покращення престижу міліцейських професій, просування по службі, професійної самореалізації; потреба в досягненні успіху, в особистісно-професійних досягненнях; професійна установка на правомірну діяльність і досягнення результату.

Отже, ми визначили мотиваційну готовність і вважаємо її важливою в професійній готовності, оскільки саме від мотивації залежить спрямованість особистості на професію, відношення до функціональних обов'язків і прагнення долати всі перешкоди для досягнення позитивного результату. Особа може бути готовою до виконання роботи, але якщо відсутня мотивація - то належного рівня якості не буде.

Рефлексивна готовність характеризується мисленевим процесом, який спрямований на самопізнання та визначення власних думок, почуттів. Отже, науковці змішують розуміння рефлексивної готовності з рефлексією особистості загалом, тому, відповідно, її компоненти не визначають.

Рефлексивна готовність має певні провідні здібності та якості.

Здібності до: звернення уваги суб'єкта на самого себе й на свою свідомість; аналізу вже виконаної діяльності й подій, що мали або матимуть місце; планування, вибору найбільш ефективних способів здійснення роботи, а також прогнозування можливих її результатів.

Якості: рефлексивність; емпатійність; толерантність; самосвідомість; самоаналіз.

Рефлексивна готовність особистості спрямована на осмислення своїх дій, що сприяє розсудливому й пильному виконанні функціональних обов'язків.

Оцінна готовність визначає можливість визначити й контролювати поведінку оточуючих і самого себе, є невід'ємною запорукою для самовдосконалення та підвищення професіоналізму.

Оцінна готовність науковцями розглядається крізь призму процесу оцінювання взагалі та не визначаються її компоненти. Для усунення цих недоліків пропонуємо визначити її провідні здібності та якості.

Здібності: діагностувати стан людей; оцінювати наслідки рішень, що приймаються; самооцінка своєї професійної підготовленості і її відповідності оптимальним професійним зразкам.

Якості: самовдосконалення; самокритичність;

об'єктивність; неупередженість; обґрунтованість; достовірність.

Отже, оцінна готовність є важливим компонентом розвитку й формування висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника. Особливу увагу заслуговує об'єктивна самооцінка, яка сприятиме усуненню певних недоліків при виконанні функціональних обов'язків і підвищенню рівня професійної готовності.

Фізіологічна готовність розглядалась такими науковцями, як О.С. Губарева, А.В. Москаленко, В.А. Сластьонін, Р.Д. Санжаєва, О.М. Цільмак та ін. Цей вид готовності працівників соціономічної сфери діяльності визначається спроможністю до фізичної й психічної витривалості при виконанні функціональних обов'язків і складається з двох підвидів - нервово-психічної та психофізіологічної готовності, які, у свою чергу, мають компоненти, провідними з яких є здібності та якості.

Психофізіологічна готовність обумовлюється фізичною витривалістю при виконанні професійних обов'язків.

Здібності до: тривалого витримування фізичного напруження й навантаження; ефективного виконання професійних обов'язків при наявності фізичної втоми; праці в несприятливих статичних, кінестетичних, температурних умовах; тривалого утримання органічних потреб (спрага, нудота, голод тощо); швидкого відновлення працездатності.

Якості: енергійність; активність; спритність; працездатність; витривалість; терплячість.

Отже, психофізіологічна готовність є обов'язковим видом фізіологічної готовності, враховуючи специфіку діяльності працівників соціономічної сфери діяльності, вони повинні бути спроможними витримувати фізичне напруження.

Нервово-психічна готовність обумовлюється нервово-психічною стійкістю при виконанні професійних обов'язків. У науковій літературі цьому підвиду фізіологічної готовності взагалі не приділена увага, що, на нашу думку, є помилковим, оскільки можливість стримувати й контролювати себе є важливою характеристикою професіонала. Тому більш детально звернімо увагу саме на компоненти цієї готовності - здібності та якості.

Здібності до: тривалій праці в несприятливій емоційній атмосфері; психічної урівноваженості; психічної стриманості.

Якості: самоконтроль; врівноваженість; психічна сталість; саморегулятивність; емоційна стабільність; спокійність.

Нервово-психічна готовність має важливе значення саме для працівника соціономічної сфери діяльності, оскільки він знаходиться в постійному оточенні людей при виконанні функціональних обов'язків.

Економічна готовність працівника також є важливою в структурно-логічній моделі професійної готовності, оскільки сприяє збереженню й раціональному використанню трудових ресурсів і часу з метою якісного виконання функціональних обов'язків.

Серед науковців цей вид готовності не визначений і не розроблений, тому, на нашу думку, потребує дослідження. Оскільки вміння використовувати професійні ресурси належним чином є запорукою висококваліфікованого працівника, то зазначимо складові економічної готовності - здібності та якості.

Здібності до: раціонального використання власних ресурсів; використання економічних стратегій при виконанні функціональних обов'язків; використання короткого часового періоду при виконанні професійних завдань; праці в умовах дефіциту часу та інформації; використання принципів професійного розвитку; пошуку шляхів підвищення ефективності своєї праці.

Якості: організованість; раціоналізація; обачливість; ощадливість; підприємливість; економічність.

Отже, економічна готовність сприяє максимальній продуктивності особистості при виконанні професійних обов'язків шляхом раціонального використання матеріальних і трудових ресурсів.

Отже, кожен з науковців компоненти готовності виокремлює як сукупність знань, вмінь і навичок, ми також підтримуємо це положення, але й вважаємо також доцільним додати до цього переліку ще й професійно важливі якості та індивідуально психологічні якості та здібності, які їх детермінують.

Вперше було розглянуто компоненти професійної готовності працівників соціономічної сфери діяльності відповідно до структурно-логічної моделі. У результаті чого чітко були визначені провідні здібності і якості, які їх складають, відповідно до кожного виду та підвиду готовності.

Удосконалено розуміння складових, компонентів, видів і підвидів готовності та запропоновано визначати складові готовності крізь провідні знання, вміння, навички, здібності і якості.

Набула подальшого розвитку необхідність вивчення на науковому рівні певних видів і підвидів готовності (правова, конструктивна, реконструктивна та нервово-психічна), які є необхідними для працівників професій "людина-людина".

Література:

1. Олійник В.В. Теоретичні та практичні аспекти проблеми формування правової компетентності керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти / В.В. Олійник // Обрії. - 2007. - № 2 (25). - С. 24-29.

2. Вопросы обучения и воспитания в военно-учебных заведениях / Под ред. И.Н. Шкадова. - М.: Воениздат, 1976. - 523 с.

Пасько О.М.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри психології та педагогіки факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції

ОДУВС

Надійшла до редакції: 09.06.2013

УДК 14.00:81.276.6:34

ЩОДО ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Важливим завданням вищої школи України на сучасному етапі побудови демократичного суспільства є підвищення якісного рівня мовної підготовки фахівців,

3-2013

формування творчого підходу й вміння застосовувати отримані знання в практичній діяльності. Певною мірою це стосується й навчальних закладів України, які готують

© Є.В. Тягнирядно, 2013